

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.18>

УДК 33.336.6

Н. С. Згадова,

к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки,

Одеський Національний технологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>

Т. А. Кулаковська,

д. е. н., професор кафедри економіки промисловості,

Одеський Національний технологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3391-9617>

А. В. Рашевський,

аспірант, Одеський Національний технологічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4845-103X>

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

N. Zghadova,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Theory and Financial and Economic Security, Odessa State Technological University

T. Kulakovska,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Industrial Economics, Odesa National Technological University

A. Rashevskyi,

Postgraduate student, Odessa State Technological University

WAYS OF CAPITAL FORMATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

На сучасному етапі розвитку економіки агропромисловий сектор України є однією з найважливіших ланок економічних систем багатьох країн світу з ринковою економікою. Розвивається в умовах екологізації на основі високої енергетичної безпеки, використання широкого спектру агротехнічних прийомів, застосування сучасних енергетичних та природозберігаючих технологій.

Стаття розглядає різні шляхи формування капіталу на агропродовольчих підприємствах і аналізує їх вплив на фінансову стабільність та конкурентоспроможність цього сектору. У статті розглядаються тенденції розвитку аграрного сектору економіки України. Систематизовано джерела формування капіталу сільськогосподарських підприємств, фактори впливу їх обслуговування. Проаналізовано склад і структуру капіталу сільськогосподарських підприємств.

Розглядаються різні джерела капіталу, такі як власні ресурси, інвестиції, кредитування, а також використання сучасних технологій і ринкових можливостей. Стаття також аналізує ключові виклики і перешкоди, з якими стикаються агропродовольчі підприємства при формуванні капіталу, і надає практичні поради для їх подолання. Дослідження проводиться з метою сприяти розвитку стійкого і ефективного агропродовольчого сектору, який відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та економічного зростання країни.

Узагальнюється, що залучений капітал допомагає агропродовольчим підприємствам вдосконалювати виробництво, підвищувати продуктивність, конкурентоспроможність і стійкість до зовнішніх впливів, що важливо для забезпечення продовольчої безпеки і стабільності галузі.

At the current stage of economic development, the agro-industrial sector of Ukraine is one of the most important links in the economic systems of many countries with a market economy. It develops in the conditions of environmentalization on the basis of high energy security, the use of a wide range of agrotechnical methods, the use of modern energy and nature-saving technologies.

The article examines various ways of capital formation in agri-food enterprises and analyzes their impact on the financial stability and competitiveness of this sector. The article examines the development trends of the agricultural sector of the economy of Ukraine. Sources of capital formation of agricultural enterprises,

influencing factors of their maintenance are systematized. The composition and structure of the capital of agricultural enterprises is analyzed.

Special attention was paid to the issues of state financing and crediting of agricultural enterprises. The mechanism of financial regulation of the agrarian sector of the economy and its connection with the formation of equity and credit capital is defined. Proposals are provided to improve the formation of equity and credit capital of agricultural enterprises. The need to expand state support for the agricultural sector of Ukraine's economy is justified.

Various sources of capital are considered, such as own resources, investments, lending, as well as the use of modern technologies and market opportunities. The article also analyzes the key challenges and obstacles faced by agri-food enterprises in capital formation and provides practical advice for overcoming them. Problems of finding additional sources, methods of forming and attracting credit capital are considered.

The need to find and implement additional sources of formation and methods of attracting credit capital is justified. It is determined that agro-food enterprises must constantly invest in the development and modernization of their infrastructure, equipment and technology. Raised capital helps finance these investments.

The research is conducted with the aim of promoting the development of a sustainable and efficient agro-food sector, which plays an important role in ensuring food security and economic growth of the country.

It is summarized that the capital involved helps agro-food enterprises to improve production, increase productivity, competitiveness and resistance to external influences, which is important for ensuring food security and stability of the industry.

Ключові слова: *капітал, аграрний сектор, джерела формування капіталу, власний капітал, позиковий капітал, інновації, структура капіталу.*

Keywords: *capital, agricultural sector, sources of capital formation, own capital, loan capital, innovations, capital structure.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного формування власного капіталу, без залучення позикових коштів та їх використання у товарообігу

підприємства. З одного боку вона визначається об'єктивною необхідністю, а саме: невідповідністю у часі надходжень і відтоків коштів; сезонністю виробництва, реалізації інвестиційних проєктів. Всі фактори вимагають значних інвестицій протягом кількох років за рахунок кредитних коштів і забезпечується розширенням виробничо-господарської діяльності, оновленням технічної бази, використанням ефективності фінансових важелів.

Агропродовольчі підприємства є важливим ланцюжком у забезпеченні продовольчої безпеки і стабільності економіки країни. Однак, незважаючи на їх важливу роль, існують численні проблеми, пов'язані з формуванням капіталу в цьому секторі, що може суттєво обмежувати їхні можливості для розвитку та вдосконалення. Важливими науковими та практичним завданнями є доступ до фінансування, де агропродовольчим підприємствам часто важко отримати доступ до необхідних фінансових ресурсів для інвестицій в розвиток. Це може бути пов'язано зі складністю процедур отримання кредитів або низькою кредитоспроможністю підприємств. Проблема полягає в тому, як залучити більше капіталу у сільське господарство і покращити доступ до фінансових ресурсів.

Багато агропродовольчих підприємств мають обмеженість до власних ресурсів для інвестицій. Це може гальмувати їхні можливості для модернізації та розширення виробництва. Питання полягає в тому, як стимулювати внутрішні інвестиції і збільшити власний капітал підприємств.

Великі і ризики в агросекторі України на теперішній час. Сільське господарство пов'язане зі значними ризиками, включаючи кліматичні коливання, військовий стан та ринкові фактори.

Інновації і технології відіграють в сучасному світі велику роль, а саме агропродовольчий сектор, що вимагає впровадження нових технологій і інновацій для підвищення продуктивності і якості продукції. Сільське господарство також повинно ставити перед собою завдання з підтримки стійкого розвитку і екологічної відповідальності.

Проблема формування капіталу агропродовольчих підприємств має важливий науковий та практичний контекст, оскільки вона впливає на їхню ефективність, стійкість і внесок у продовольчу безпеку країни. Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу та співпраці між сільськими господарствами, владою та фінансовими установами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні праці, пов'язані з поняттям капіталу, його структурою та показниками оптимальності висвітлені у наукових трудах І. А. Бланк [2], М. І. Крупка, О. М. Ковалюк, В. М. Коваленко, Є. М. Андрущак, Д. В. Ванькович, належать таким ученим, як Н. Б. Демчишак, [3]. Такі автори, як Е.Ф.Бріхам [4] та О.О.Терещенко [5], визначають капітал, як критерій оптимізації співвідношення власного та позикового капіталу, виділяють загальну вартість підприємства. Дослідженню шляхи формування оптимальної структури капіталу підприємства у працях таких вчених як: І.В.Викиданець [6], А.А.Поддєрьогін [7], С.Капітула, Н.Кормич, К.Компанець [8]. Проте, зокрема, потребує подальшого дослідження питання оптимальності структури капіталу агропродовольчих підприємств.

Завдання визначення джерел кредитування та шляхів їх залучення капіталу вимагає виявлення різних форм залучення капіталу, їх аналізу, визначення переваг та недоліків, новітніх методів залучення із зовнішнього середовища.

Отримані результати можуть бути використані як основа для прийняття управлінських рішень керівництвом агропродовольчого підприємства щодо вибору альтернативних джерел залучення кредитних коштів, що забезпечують потребу підприємства в них.

Мета статті полягає в дослідженні і аналізі різних шляхів та стратегій формування капіталу на агропродовольчих підприємствах. Визначає оптимальні стратегії для залучення та управління капіталом на агропродовольчих підприємствах. Виділяє ключові виклики та перешкоди, які можуть виникнути під час формування капіталу на агропродовольчих

підприємствах і шляхи їх подолання. Надає рекомендації та практичні поради агропідприємствам щодо оптимізації управління капіталом і досягнення стійкого економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під капіталом агропродовольчого підприємства розуміється сукупна вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених у формування його активів з метою одержання прибутку (доходу). Для будь-якого агропродовольчого підприємства принципове значення має віддача у вигляді прибутку від використання як приватної власності, та зібраних коштів. Підприємство використовує в своїй діяльності різні види капіталу, це може бути акціонерним капіталом, а також борговим капіталом, який потім за допомогою прибутковості власного капіталу збільшується за рахунок банківських кредитів.

Формування капіталу агропродовольчих підприємств починається з розвитку його утворення і послідовності. Економічна політика і стратегія аграрних підприємств визначається на основі аналізу ринкових потреб аграрного ринку. Далі проводиться економічна оцінка, визначається потенціал підприємства, платоспроможність, тобто виробничі можливості, персонал, менеджмент і маркетинг. Враховується потенціал або можливості основних засобів, фінансові, трудові та інтелектуальні ресурси. Розробляється цільовий бізнес-план, дерозраховуються ресурси, необхідні для формування капіталу, пошуку джерел, відбору, обґрунтування та плану залучення.

Формування капіталу агропродовольчого підприємства може здійснюватися у вигляді авансів, інвестицій, позик, субсидій.

Основною метою формування капіталу підприємства є оптимізація його структури з точки зору задоволення потреби в отриманні необхідних активів і забезпечення умов його ефективного використання.

Таким чином, з урахуванням цієї мети здійснюється процес формування капіталу підприємства, який базується на певних принципах (табл. 1).

Таблиця 1. Принципи формування капіталу аграрного підприємства

Основні принципи формування капіталу підприємства	Обґрунтування принципів
1. Врахування перспектив розвитку господарської діяльності підприємства	Процес формування обсягу і структури капіталу підпорядкований завданням, які забезпечують його господарську діяльність не тільки на початковій стадії функціонування підприємства, але і в найближчій перспективі.
2. Забезпечення відповідності обсягу капіталу, який залучається, до обсягу активів підприємства, що формуються	Загальна потреба в капіталі підприємства базується на його потребі в оборотних і позаоборотних активах. Для визначення загальної потреби в капіталі з метою створення нового підприємства використовують, як правило, два основних методи: прямий метод розрахунку і непрямий метод розрахунку
3. Забезпечення оптимальності структури капіталу з позицій ефективного функціонування	Структура капіталу впливає на рівень рентабельності активів і власного капіталу, тобто на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства; визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності, тобто рівень основних фінансових ризиків, а також формує співвідношення ступеня прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства.
4. Забезпечення мінімізації витрат щодо формування капіталу з різних джерел	Така мінімізація здійснюється у процесі управління вартістю капіталу
5. Забезпечення високоєфективного використання капіталу в процесі господарської діяльності	Реалізація даного принципу забезпечується шляхом максимізації показника рентабельності власного капіталу за прийнятим для підприємства рівнем фінансового ризику

Джерело: Побудовано на основі даних [8].

Основним завданням формування капіталу агропродовольчих підприємств є забезпечення ефективності процесу формування капіталу шляхом використання переваг та форми господарювання.

Здатність залучати кошти за рахунок часткових коштів і в результаті кількості боргових інструментів залежить від сумісності інтересів інвесторів і фінансово-економічні можливості та пропозиції підприємства, і від поширення інформації про них. У таких випадках, рішення у формуванні інвестиційної привабливості підприємства, слід конкретизувати завдання залучення коштів інвесторів для формування капіталу з позицій стратегічних та портфельних інвесторів.

Відповідно до П(С)БО 11 зобов'язання формують борг підприємства, що виникає внаслідок минулих подій і як факт, очікується погашення, що це призведе до зменшення накопичених ресурсів самого підприємства, в чому і виявляється економічна вигода [7]. На рисунку 1 наведено склад зобов'язань та характеристику їх елементів.

Рис.1. Склад зобов'язань агропродовольчого підприємства

Структура капіталу впливає на фінансовий стан підприємства, зокрема на його прибутковість, платоспроможність та ліквідність. Аналізуючи стан підприємства, можна визначити зміни, що відбулися за період, і зменшити ймовірність погіршення показників.

Дослідження показують, що багато вчених вважають, що співвідношення власного та позикового капіталу відіграє головну роль. Відповідно до норми передбачається, що частка власних коштів у загальному капіталі підприємства становить 50%. Безумовно, такий варіант дозволяє забезпечити безперебійну роботу суб'єктів господарювання, але на практиці все далеко не ідеально. Багато підприємств, особливо сільськогосподарських товаровиробників, мають значну частку залучених ресурсів, що перевищує встановлений нормативний відсоток.

Викиданець І. підкреслює, що «використання боргових коштів, як правило, вище ефективності використання власного капіталу». Пояснюється це підвищенням відповідальності суб'єктів господарювання перед кредиторами та залученням короткострокових кредитів для покриття тимчасових потреб в обігових коштах[6].

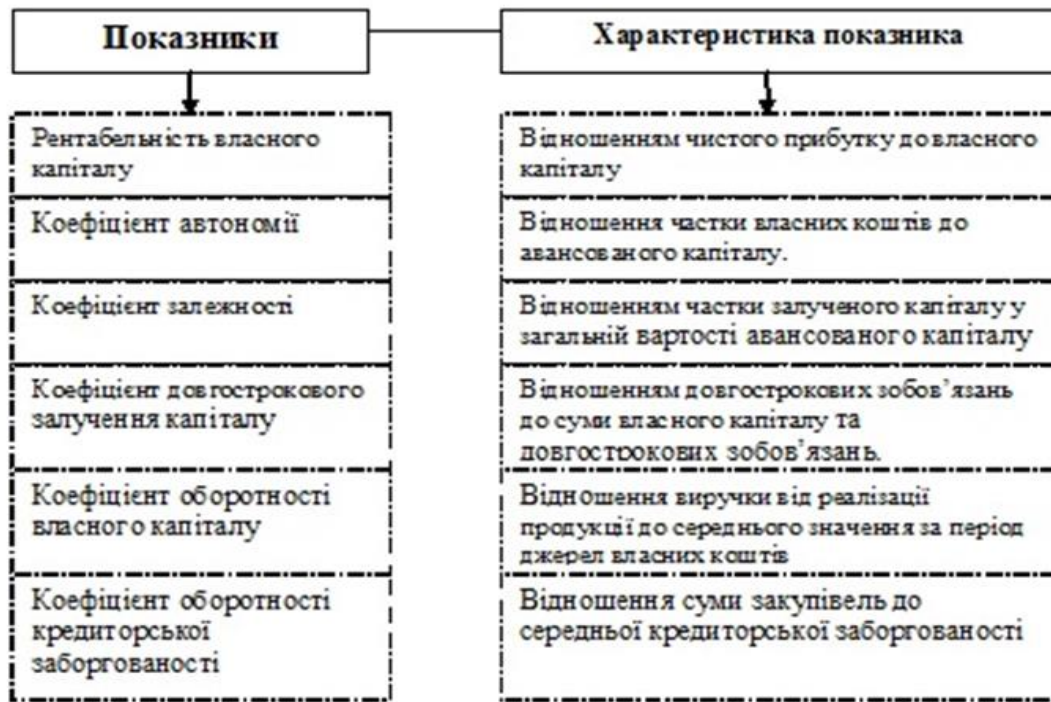
Ефективність використання капіталу характеризується величиною прибутку, отриманого в процесі здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, тому вона тісно пов'язана з категорією витрат.

При оцінці показників ефективності використання власного капіталу розраховуються різні коефіцієнти, що допомагають визначити фінансову стійкість підприємства, які залежать від розміру власного капіталу, довгострокових і короткострокових джерел кредитування, ступеня формування фонду ризику.

Для аналізу пасиву балансу використовуються основні групи коефіцієнтів: фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності. Розглянемо перелік основних показників та методику їх розрахунку на рис. 2.

Значення вищезазначених коефіцієнтів вказує на величину приросту капіталу та його вплив на діяльність підприємства.

Досліджуваний вид аналізу повинен дати можливість визначити додаткові джерела коштів, більш ефективні та дешеві, шляхи збільшення розміру прибутку, за допомогою яких покращиться структура та ефективність використання пасиву балансу, методи підвищення оборотності власного капіталу та рівня прибутковості.

Рис.2. Показники ефективності використання капіталу агропродовольчого підприємства

Якщо правильно сформулювати економічну політику агропродовольчого підприємства в області раціонального використання пасивів і залучення додаткових коштів, то можна впливати на такі показники, як собівартість продукції, обсяг виробництва, продуктивність праці, і, відповідно, обсяг продажів, прибуток і рентабельність підприємства.

Таким чином, регулярність аналізу формування капіталу зменшує вплив негативних факторів у нестабільній економіці та забезпечує її нормальне функціонування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Однією з головних проблем відсутності фінансових ресурсів є профілактика формування ефективного механізму функціонування підприємств. На жаль, у аграрних підприємствах не вистачає особистих фінансових ресурсів, спостерігається відсутність державної підтримки для залучення нових джерел фінансування, що призвело до подальшого загострення кризової фінансової ситуації.

Також ускладнюється ситуація зі станом основних фондів, у цьому причина постійного зростання питомої ваги зносу, відсутність достатніх коштів на них, оновлення та модернізація. Ця ситуація не тільки викликає погіршення якості обслуговування, також зумовлює початкові етапи техногенної кризи.

Отже, найбільшу фінансову стійкість матиме підприємство, яке використовує лише власний капітал. Його особливий фактор дорівнює одиниці, але обмежує швидкість його розвитку, оскільки не може забезпечити формування необхідної додаткової суми активів.

В аграрних підприємствах, де відбувається фінансування з використанням позичкового капіталу, привабливість і прибутковість буде вищою, а також потенціал розвитку та можливість збільшення фінансової прибутковості, але при цьому значно зростає фінансовий ризик і ризик банкрутства.

Причинами виникнення та розвитку несприятливих умов формування капіталу вітчизняних аграрних підприємств є негативний вплив зовнішніх чинників (зменшення платоспроможного, погіршення інвестиційного клімату, посилення конкуренції з боку іноземних виробників) та внутрішніх (погіршення фінансового стану, непривабливість для стратегічних цілей).

У таких випадках великого значення набуває розвиток системи формування капіталу аграрних підприємств, спрямованої на визначення внутрішніх резервів підприємств, максимального використання можливостей аграрного ринку.

Література

1. Бабенко В. А. Інвестиційний чинник інноваційного розвитку агропромислового виробництва [Електронний ресурс] / В. А. Бабенко. URL: <http://www.nbul.gov.ua/portal>.
2. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. Київ: Ніка, 2004. 656 с.
3. Фінансовий менеджмент / М. І. Крупка та ін. Львів: ЛНУ імені Ів. Франка, 2019. 440 с.
4. Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ: Молодь, 1997. 998 с.

5. Терещенко О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія . Київ : КНЕУ, 2004. 268 с.
6. Викиданець І. Концептуальний підхід до розробки фінансової стратегії формування капіталу підприємства. Науковий вісник НГУ. 2013. № 2. С. 110–115.
7. Поддєрьогіна А. М. Фінансовий менеджмент. Київ: КНЕУ, 2005. 536 с.
8. Капітула С., Корміч Н., Компанієць К. Оптимізація структури капіталу як спосіб управління його рентабельністю. Економічний вісник НГУ. 2012. № 2. С. 93–96.

References

1. Babenko, V. A. (2009), “Investment factor of innovative development of agricultural production”, [Online], available at: http://www.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/avpch/En/2009_49/Babenko%20V.A.pdf. (Accessed 5 Aug 2023).
2. Blank, I. A. (2004), *Finansovyi menedzhment* [Financial management], Nika, Kyiv, Ukraine.
3. Krupka, M. I. (2019), *Finansovyi menedzhment* [Financial management], LNU im. Iv. Franka, Lviv, Ukraine.
4. Brihkhem, Ye. V. (1997), *Osnovy finansovoho menedzhmentu* [Basics of financial management], Molod, Kyiv, Ukraine.
5. Tereshchenko, O. (2004), *Antykryzove finansove upravlinnia na pidpriemstvi: monohrafiia* [Anti-crisis financial management at the enterprise], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Vykydanets, I. (2013), “A conceptual approach to the development of a financial strategy for the formation of enterprise capital”, *Naukovyi visnyk NHU*, vol. 2, pp. 110–115.
7. Poddierohin, A. M. (2005), *Finansovyi menedzhment* [Financial management], KNEU, Kyiv, Ukraine.
8. Kapitula, S., Kormich, N. and Kompaniets, K. (2012), “Optimizing the capital structure as a way of managing its profitability”, *Ekonomichnyi visnyk NHU*, vol. 2, pp. 93–96.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2023 р.